

**SOSYAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA EV KADINLARININ SOSYAL GÜVENCESİ:
İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK****Dr. Yusuf YAMAN***, yyamanankara@gmail.com**DOI: 10.47525/ulasbid.796596****Özet**

Ev kadınları çoğu zaman sosyal güvenceden yoksun şekilde hayatlarını idame ettirmektedir. İsteğe bağlı sigortalılık piyasada fiilen çalışmadan emeklilik yolunu açması bakımından ev kadınları için bir imkân sunmaktadır. Türkiye’de çalışan nüfus içinde kadının çok az yer alması isteğe bağlı sigortalılığı önemli kılmaktadır. Halbuki Türkiye’de isteğe bağlı kapsamındaki sigortalı sayısı, nüfus artışına rağmen, 2008’den itibaren düzenli bir düşüş eğilimindedir. Bu çalışma, söz konusu durumu tespit ederek, buna yol açan nedenler üzerinde durmaktadır. Bu betimsel çalışmada Sosyal Güvenlik Kurumunun her yıl yayınladığı sigortalılara dair istatistiki verilerden hareketle isteğe bağlı sayısı ile sigortalı sayısı arasında 2007 yılından günümüze kadar geçen sürede ortaya çıkan tablodan elde edilen veriler yorumlanmıştır. Sonuç olarak isteğe bağlı sigorta sayısındaki azalmayla, 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı kanunla düzenlenen emeklilik şartları arasında yakın ilişki bulunduğu savunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ev Kadını, İsteğe Bağlı Sigortalılık, Sosyal Güvenlik, Sosyal Risk**SOCIAL SECURITY OF HOUSEWIVES IN THE CONTEXT OF SOCIAL
SECURITY: OPTIONAL INSURANCE****Abstract:**

Housewives regularly lead their lives without social security. Optional insurance offers an opportunity for housewives to open the way to retirement without actually working in the market. Very few women who take part in the working population in Turkey makes voluntary insurance important. However, despite the population growing high since 2008, the number of insured under the voluntary insurance in Turkey is growing low. In this descriptive study, based on the statistical data of the insurances published by the Social Security Institution every year, the data obtained from the table between the number of voluntary security and the number of insured persons from 2007 until now is interpreted. As a result, it has been argued that there is a close relationship between the decline in the number of optional insurance and the retirement conditions regulated by Law No. 5510, which entered into force in 2008.

Keywords: Housewife, Optional Insurance, Social Security, Social Risk.

* Sosyal Güvenlik Kurumu, ORCID: 0000-0002-1480-9025
Makale Geliş Tarihi: 17.09.2020 Makale Kabul Tarihi: 12.11.2020

Giriş

Refah devleti, sosyoekonomik etkenlerin oluşturduğu toplumsal tabakalaşmanın azaltılmasını amaçlamaktadır. Nitekim bu amaç doğrultusunda tüm paydaşlar arasındaki eşitliği destekleyen bir sistem olarak karakterize edilmektedir (Harrington Meyer, 1996: 449). Refah devleti, bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, toplumsal konumları ne olursa olsun tüm vatandaşlarına eğitim, sağlık, barınma gibi sosyal güvenlik alanında belli bir standart getiren devlettir (Şenkal, 2005: 276). Bu kapsamda değerlendirildiğinde refah devletinin en önemli görevleri arasında sosyal güvenlik olanağının tüm paydaşlara eşit olarak dağıtılmasıdır.

Modern dönemde uluslararası bir statüye ulaşan geleneksel dönemden farklı olarak rasyonel bir yapı ihtiva eden sosyal güvenlik kavramı, temelde olası risklere karşı bireyi korumak amacıyla ortaya çıkmıştır (Güvercin, 2004: 90; Güzel, 1999: 6). Sosyal risklerden korunmak veya riskin etkisini en asgari düzeye indirmek bağlamında şekillenen sosyal güvenlik mekanizmasının vazgeçilmez bir boyutu, piyasa hareketlerine ve risklerine karşı bireyi koruyan temel düzeyde bir gelir sağlayabilmesidir. İşsiz kalması ya da çalışırken iş kazası, meslek hastalığı gibi çalışma fonksiyonunu deforme eden, vücut bütünlüğünü bozan olumsuz durumlarda, bireyin toplumsal hayatını sürdürebilmesi, etkin bir sosyal güvenlik sistemiyle yakından ilişkilidir. Kocasından ayrılan kadının, boşanma durumunda karşı karşıya kalacağı riskler de aynı kapsamda cevabı aranabilecek hususlar arasındadır. Bireylere ve ailelerine hiç değilse asgari bir hayat standardı sunarak onları başkalarına muhtaç olmaktan kurtaracak bir sosyal güvenlik sistemi, bu işleviyle aynı zamanda bireysel özgürlüklerin teminatı durumundadır. Açıktır ki, asgari hayat standardından yoksun olanların, hak özgürlükleri doğrultusunda bir yaşam sürdürmeleri önünde fiili engeller söz konusudur. Ancak pek çok adım atılmış olmasına rağmen, arzulanmış amacı gerçekleştirme noktasında, sosyal güvenlik sisteminin halen arzulanmış düzeyde olmadığı da bir gerçektir.

Kömür ocaklarında çalışan madencilere ilişkin düzenlemeler, sosyal güvenlik kapsamında hayata geçirilen ilk düzenlemeler arasındadır. İş kazasına uğraması halinde gerekli sağlık imkanından yararlanabilmesi için sigorta sağlık primi kesilmeye başlanmıştır. Bu sigortalılık ile başlayan süreçte riskleri olabildiğince azaltmaya dönük uygulamalar giderek artmış ve emeklilik sistemini içine alacak düzeye varmış, oradan da tüm vatandaşları kapsayacak bir aşamaya gelmiştir. Bu artık devletin ilgilendiği, ilgilenmediği takdirde bizzat vatandaşın talep ettiği bir hak olarak

gündemdeki yerini muhafaza eden bir olgu haline gelmiştir. Bir yandan sürdürülebilir bir aktüeryal hesap dengesi, diğer yandan talepleri hayata geçirecek politikalar devletten beklenen vazgeçilmez görevler arasında yerini almıştır. Herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, devletin bunu sağlayacak şekilde tedbirler alması gerektiği hususunun bir anayasal yükümlülük (1982 Anayasası, Madde 60) olarak tanımlanması, kadın erkek ayrımı yapmadan sosyal güvenlik hususunda sorunların giderilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de çalışma hayatında cinsiyet dağılımı bakımından kadınlar aleyhine bariz bir dengesizlik söz konusudur. 14 milyon erkek sigortalıya karşın 6 milyon civarında kadın sigortalının bulunması (SGK, 2020), dengesizliği açıkça göstermektedir. Hiç kuşkusuz bu, toplumsal kültürün şekillendirdiği kadın ve erkek yaklaşımının etkisiyle şekillenmiş bir tablodur (Giddens, 2000: 96-103; Günay ve Bener, 2011: 158). Ailenin, toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin şekillendirdiği roller, kadın ve erkek bazında kültürel formlar olarak etkisini göstermektedir. Erkeğin dışarıda, icabında ağır işlerde çalışarak ailenin kazancını sağlaması, kadının ise evde kalarak ev işleri ve bakım rolünü ifa etmesi bu bağlamda hayat bulmaktadır (Günay ve Bener, 2011: 158).

Cinsiyete göre yapılan iş dağılımında kadın evde kalmaktadır. Ve ev işleri yanında çocuk ve yaşlı bireylere bakım hizmetini üstlenmektedir. Bir yandan “ev kadını” vasfını yüklenerek diğer yandan sigortalı çalışabilmek piyasa koşullarında kolay sürdürülebilir bir durum değildir. Bu durumda kadın evde çalıştığı halde, bir sosyal güvenceden yoksun kalmaya devam etmekte, sosyal güvenceden yoksunluk ise onu geleneksel rolüne bağlayan bir paradoks yaratmaktadır. Erkeğe bağımlı halde hayatını idame etmek zorunda bırakılan kadın, sigortalılık hakkından mahrum kaldığı için sosyal güvenlik sistemine dahil olamamaktadır (Günay, vd. 2014: 39).

Eve bağımlı kılınmış kadının sosyal güvenlik problemini çözme noktasında uygulamaya sokulan kayda değer yollardan birisi isteğe bağlı sigortalılıktır. 2020 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’deki çalışmayan kadın sayısının 20 milyona varması meselenin önemini ve üzerinde durulması gerektiğini gösterir. Halbuki literatür taramasında ev kadınlarına dair sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Sosyal risklere karşı kadını koruyabilecek olan sosyal güvenlik çatısı altında ev kadının maaş almasına olanak sağlayan “isteğe bağlı sigortalılık” üzerine yeterince çalışma yoktur. Mevcut çalışmaların yüksek lisans düzeyindeki birkaç çalışma yanı sıra üç tane de akademik makale olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmalardan kimisi daha çok isteğe bağlı sigortalılığın yasal prosedürünü ortaya çıkarma çabasında olmuştur (Bostancı, 2003). Başka bir çalışma ise 2014 yılında kadın akademisyenlerden oluşan bir grup tarafından Karabük ilinde ev kadınlarının sosyal

sigortaya (SSK) bakışı ve memnuniyetini ölçme amacıyla yapılan nicel bir araştırmadır. Bu araştırmada İsteğe Bağlı Sigorta'nın önemi ev kadınları lehine gündeme getirmiştir. Bu çalışmada kadınların sosyal güvenliğin sağlık uygulamalarından memnun kaldığı ancak kendilerine yönelik emeklilik olanaklarını dar tutmasından dolayı sosyal güvenlik kurumu uygulamalarından memnun kalmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır (Günay, vd., 2014: 54). Bir diğer çalışmada ise isteğe bağlı sigortalı olan kız çocuklarının dul ve yetim maaşı almaları halinde adlarına yatan primlerle emekli olup olamayacakları üzerine hukuki bir çalışmadır (Belverenli, 2017).

Bu betimsel çalışmanın amacı, ev kadınlarının sosyal risklere karşı korunmasını içeren emeklilik sistemine dahil olmasını sağlayan isteğe bağlı sigortalılığın önemini vurgulamak ve yaygınlaşmasını engelleyen duruma parmak basmaktır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'de sosyal güvenliğin geçmişine dair kısa değiniden sonra, sigortalılığın sağladığı sosyal güvenliğin kapsamı üzerinde durulacak ve devamında isteğe bağlı sigortalılık konusu ele alınacak, Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) her yıl yayınladığı sigortalılık ve isteğe bağlı sigortalılığa dair istatistiki verilerin yorumlanmasına yer verilecektir. Böylece ev kadınlarının, evle bağlarını koparmadan emekli olma imkânı sağlayan isteğe bağlı sigortalılığa ne derece rağbet gösterdiği ortaya çıkarılacaktır.

1. Türkiye'de Sosyal Sigortaların Gelişimi

Türk sosyal sigorta sisteminin bir ilk örneği Zonguldak'ta bulunan ve 1848 yılında açılan kömür ocaklarında çalışan işçilerin çalışma koşullarını düzeltme ve orada çalışan işçilerin iş kazası ve hastalık hali gibi durumlarda sağlık yardımı almalarını sağlayan bir düzenlemeyi içeren, 1921 yılında yürürlüğe girmiş, 151 sayılı Havza-i Fahmiyye Amele Kanunudur (Tuncay ve Ekmekçi, 2005: 70- 71). Bu kapsamda kurulan birlik günümüze kadar varlığını korumuş ve SGK'ya bağlı bir kuruluş olamaya devam etmiştir. Sosya sigortalar açısından bölgesel bir boyutu ihtiva eden Amele Birliği Türkiye geneli çalışanlar için uygulanana gelen bir sigortalılık sistemi olmamıştır.

Dünyadaki gelişmeler ışığında özellikle ABD'de 14 Ağustos 1935 tarihinde çıkarılan Sosyal Güvenlik Kanunu (Social Security Act), işçilerin sigortalı olmalarına yönelik, Bismark sonrası ilk yasal düzenlemeyi içermektedir (Talas, 1953; Çubuk, 1986; Tunçomağ, 1990; Çelik, 2002). Bu gelişmelerden sonra Türkiye genelinde geçerli olacak şekilde ilk kanun düzenlemeleri / çalışmaları 1945'te yapılmaya başlanmıştır. İlk dönem sigortalılık daha çok iş yerinde sigortalının karşılaştığı iş kazaları ve hastalık durumlarına yönelik iyileştirici destekleri içermektedir (4772 sayılı kanun, 2020). Bu kanun içinde yer alan birçok hüküm günümüzde geçerliliğini korumaktadır.

Sosyal sigortalar zamanla kapsam genişlemesine giderek emeklilik sistemini yürürlüğe sokmuştur. Çalışılan sektöre ve işe göre sigortalılık düşüncesi 1949 yılında başlamıştır. Nitekim kamuda çalışan memurlar için yürürlüğe giren 5434 sayılı Emekli Sandığı kanunu bu düşüncenin bir sonucu olmuştur. Akabinde 1964 yılında özel sektörde çalışan işçilerin sigortalılık haklarını tek çatı altında toplayan 506 sayılı kanun çıkarılmıştır. 1971 yılına gelindiğinde eksik kalan çalışan kesim olan esnaf, sanatkar ve diğer bağımsız çalışanlar için de 1479 sayılı kanun çıkarılarak esnaf bağkuru olarak toplumda isimlendirilen bu sigortalılık ile birlikte Türkiye’de genel geçer olan üç sigortalılık biçimi ortaya çıkmıştır (Akyıldız, 2004: 2).

2. Sigortalılık ve Kazandırdığı Sosyal Güvence

Sigortalılık, kısa veya uzun vadeli sigortaya tabi olarak çalışan bireyi ifade etmektedir. Sigortalı olan birey sağlık ve emeklilik gibi temel kazanımları elde etmektedir. İki tür sigortalılık vardır. Fiili olarak çalışması dolayısıyla zorunlu sigortalı olanlar ile çalışmayanların, primlerini bizzat ödeyerek dahil olduğu isteğe bağlı sigortalılıktır. Genel olarak sigortalılık kapsamına alınanlar, herhangi bir işverenin emrinde hizmet akdiyle çalışanlar, kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar, devlet dairelerinde kamu personeli olarak çalışanlar, tarımda tarım işlerinde kendi nam ve hesabına çalışanlar, tarımda çiftlik sahibi adına hizmet akdiyle süresiz çalışanlar ile kendi isteği ile “İsteğe Bağlı Sigorta” primi ödeyenlerdir (SGK 2020).

Son yapılan kanun değişikliği ile Türkiye’de çalışan çalışmayan ayrımı yapmaksızın tüm ülke vatandaşlarını, hatta yabancı uyruklu vatandaşları ve turistleri de kapsayan geniş çaplı bir sosyal güvenlik sistemi kurulmuştur. Kişinin bizzat çalışmasa dahi genel sağlık sistemine dahil olması zorunlu kılınmıştır. Haliyle herkes bir şekilde ya sigortalı olmuş ya da sigortalı yakını (eş ve çocuklar) olacak şekilde genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır.

Çalışan veya isteğe bağlı sigortalılar, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak prim ödemektedir. Bir işverenin yanında hizmet akdine bağlı olarak çalışanlar (4a kapsamında sigortalı olanlar) ile kendi nam ve hesabına çalışanlar (4b kapsamındaki sigortalılar) tüm sigorta kollarına tabi iken, işçi statüsünde olmayan kamu çalışanları (4c kapsamındaki sigortalılar) ile İsteğe Bağlı kapsamındaki sigortalılar sadece uzun vadeli sigorta kollarına tabidir.

Kısa vadeli sigorta kolları, bir işyerinde işverene bağlı veya işveren olarak çalışan bireyin işten kaynaklı ve iş dışı hastalık durumlarında çalışmadığı sürelerde ekonomik olarak kendisine maddi desteği içeren sigorta kollarıdır. Bu sigorta kolları işten kaynaklı iş kazası ve meslek hastalığı ile iş dışı etkenlerden kaynaklı Analık ve Hastalık sigortalarını kapsamaktadır.

Uzun vadeli sigorta kolları ise yaşlılık, maluliyet ve ölüm sigortalarını kapsamaktadır. Yaşlılık sigortası, uzun vadeli sigorta koluna tabi olarak çalışanların, öngörülen şartları yerine getirmesi halinde kendisine bağlanan emekli maaşını ifade etmektedir. Geleneksel ilişkilerin hâkim olduğu toplumda aile tarafından yerine getirilen yaşlı bakım hizmeti, modernleşmeyle birlikte farklı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Bir yandan toplum ilişkileri çözülürken, diğer yandan bir insanı başka bir insanın vicdanına bırakmak daha çok sorgulanmakta ve kurumsal güvence talebi öne çıkmaktadır. Emeklilik uzun vadeli güvencenin en önemli unsuru olarak her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Geleneksel ilişkiler çerçevesinde bakım hizmeti gören ebeveynlerin emekli olamamaktan kaynaklı pişmanlıklarını yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır. Yaşlılık sigortasıyla kişi, yaşlılık aylığına hak kazanmakta, yaşlılık aylığı için gerekli şartları doldurmadığı takdirde ise “Toptan ödeme” yoluyla ödenmiş primlerini geri alabilmektedir.

Uzun vadeli sigorta kollarının ikinci boyutu maluliyettir. Sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4a’lı (SSK) ve 4b’li (Bağkur) sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60 ’ını; 4c’lilerin (Emekli Sandığı) ise çalışma gücünün en az % 60’ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiğinin ilgili hastanelerce tespiti halinde malulen emekli olurlar . Malulen emekli olanlar herhangi bir yerde çalışamaz, çalışmaları halinde ise emekli maaşları kesilir. Diğer emekliler ise maaşları kesilmeden çalışabilme hakkına sahiptir.

Ölüm sigortasıyla, uzun vadeli sigorta kolları kapsamında sigortalının hak sahipleri de sosyal güvenlik kapsamına alınmaktadır. Çalışanın kendisi korunduğu gibi çalışmayan eş, çocuk ve anne babası da korunmaktadır. Öyle ki çalışan sigortalı emekli olduktan sonra ölürse alıyor olduğu maaşı, eş ve çocuklarına bağlanmaktadır. Eş ve çocuğu yoksa anne veya babasına bağlanmaktadır. Sigortalının ölmesi halinde hak sahiplerine aylık, cenaze yardımı, aylığa hak kazanmış kız çocuklarına evlenme yardımı ödenmektedir. Aylık için gerekli şartları gerçekleştirilmeden ölen sigortalının hak sahiplerine ise ölüm toptan ödemesi yapılmaktadır.

3. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişi sigortalıdır. Bir işverene bağlı veya kendi adına işyeri açıp

çalışanlar zorunlu sigortalı kapsamındadır. Bunlar için sigorta bildirim yapılmadığı takdirde ilgililere idari para cezası kesilmektedir (5510, 2008).

İsteğe bağlı sigortalılık, kişinin bizzat dilekçe müracaatı ile başlayan bir süreçtir. Herhangi bir yerde sigortalı olarak çalışmayanların kendileri adına sigorta primi ödemelerini olanaklı kılan sigortalılıktır. İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kadın veya erkek bireyin herhangi bir yerde çalışmıyor olması veya zorunlu sigortalılık niteliğini yitirmiş olması gerekmektedir. Aktif olarak çalışmamayı ifade etmektedir (Belverenli, 2017: 178; Bostancı, 2004: 347; Aydemir, 2012: 279-280; Ayhan, 1999: 161).

5510 sayılı Kanununun 50. maddesinde sayıldığı üzere isteğe bağlı sigortalı olmak için T.C. Vatandaşı olmak, 18 yaşını doldurmak, herhangi bir yerde fiili/resmi olarak çalışmamak ve kendi isteğini ifade eden bir dilekçe ile Sosyal Güvenlik Merkezine müracaat etmek yeterli sayılmıştır. Bu şartlar yerine getirildikten sonra resmi olarak sigortalılık başlamakta ve prim yatırıldığı prim kazancı birikmektedir. Sigortalı bildirim yapılan kişi için, prim ödenmediği takdirde kazanılmış bir sigortalılık hakkı gerçekleşmemektedir.

İsteğe bağlı sigortalılığın erkeklere nazaran kadınlar arasında daha yaygın olduğu, SGK İstatistik yıllıklarından derlenen Tablo 1'deki verilerden anlaşılmaktadır. Kadınların erkeklere nazaran çalışma hayatına çok daha az katılmış olması, fiili çalışma bağlamındaki sigortalılık dışında bir yol olması itibariyle, onların isteğe bağlı sigortalılığa yönelmesini açıklamaktadır. Yalnızca çalışma hayatına daha az katılabilmeleri bakımından değil, erkeklere nazaran çok daha kolay şekilde çalışma hayatının dışına itilmeleri bakımından da isteğe bağlı sigortalılık kadınlar için önem arz etmektedir. Uzun süre zorunlu sigortaya tabi olarak çalıştıktan sonra çocuğu olan ve evde ona bakmaya karar veren veya iş dolayısıyla yurt dışına çıkan eşi ile beraber yurtdışına çıkış yaparak işini bırakan kadının yardımına yine isteğe bağlı sigortalılık koşmaktadır. Ayrıca ücretli öğretmenlerin ay içinde çalışmaksızın eksik kalan sürelerinin tamamlanması, tarımda kısmi süreli çalışanların eksik kalan sürelerinin tamamlanması, ev işlerinde saatlik çalışanların (Ek-9'a göre çalışan kadınlar) eksik kalan sürelerinin tamamlanması gibi kısmi süreli çalışanların eksik kalan prim sürelerini tamamlaması bakımından da isteğe bağlı sigortalılık önemli bir boşluğu doldurmaktadır (Bostancı, 2004: 260-264).

3.1 Bulgu ve Yorumlar

Sigortalılık bilgileri ile ilgili istatistiki bilgiler SGK tarafından kayıt altına alınmaktadır. İsteğe bağlı sigortalılık sadece uzun vade sigorta kolları ve genel sağlık sigortası primi ödenen bir

sigorta koludur. Haliyle emeklilik için başvuru alan bir sigortalılıktır. Türkiye’de 2007 ile 2019 yılları arasında isteğe bağlı sigortalı sayısı yıllar itibariyle Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Türkiye Geneli İsteğe Bağlı Sigorta Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	İsteğe Bağlı Sigortaya Tabi Olanlar		
	Kadın	Erkek	Toplam
2007	159.276	109.799	269.075
2008	149.981	106.116	256.097
2009	238.025	150.022	388.047
2010	230.325	144.210	374.535
2011	162.158	108.622	270.780
2012	104.284	91.273	195.557
2013	87.048	79.285	166.333
2014	55.558	60.646	116.204
2015	49.214	55.785	104.999
2016	43.348	49.247	92.595
2017	81.295	65.215	146.510
2018	81.325	70.156	151.481
2019	72.290	57.797	130.087

Kaynak: Sgk İstatistik Yıllıkları, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari
Erişim Tarihi: 10.09.2020

Tablo 1’deki değerler isteğe bağlı sigortalılığın yıllar geçtikçe azaldığını göstermektedir. Karşılaştırma yapabilmek için Türkiye’deki zorunlu sigortalı sayısındaki trende bakmak faydalı olacaktır. Aşağıda Tablo 2’de Türkiye’de sigortalı sayısının yıllar itibariyle arttığı izlenebilmektedir. 2007 yılında toplam 8.505.390 sigortalı varken 2018 yılında bu sayı 14.229.170’e yükselmiştir. Artış neredeyse iki katına yaklaşmıştır.

Tablo 2- Türkiye Geneli Sigorta Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Zorunlu Sigortalı Sayısı (4a, 4b, 4c)		
	Kadın	Erkek	Toplam
2007	2.957.974	11.111.914	14.069.888
2008	3.306.346	11.166.404	14.472.750
2009	3.448.147	11.060.645	14.508.492
2010	3.681.452	12.514.852	16.196.304
2011	3.871.823	12.986.613	16.858.436
2012	4.404.799	13.153.334	17.558.133
2013	4.618.448	13.439.458	18.057.906
2014	5.045.072	13.917.384	18.962.456
2015	5.494.347	14.356.513	19.850.860
2016	5.488.261	13.957.156	19.445.417
2017	5.728.691	14.488.074	20.216.765
2018	5.998.151	14.072.576	20.070.727

Kaynak: SGK Yıllık İstatistikleri, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari
Erişim tarihi: 14.08.2020 (Tablo’daki rakamlar SGK istatistiklerinden tarafımızca derlenmiştir)

Erkek ve kadına biçilen rolün zamanla aynılaşacağı ve erkeğin kadına göre çalışma hayatında daha çok görünme olgusunun, modernleşme ile değişeceği savunulmuştur (Giddens, 2000: 96). Oysa Tablo 2’ye bakıldığında kadın ve erkek sigortalı sayısının yıllara göre artış

gösterdiği ancak iki cins arasındaki oransal farkın sürekli benzer kaldığı görülmektedir. Haliyle kadın, çalışma hayatında daha az görünür durumdadır. Bu tablonun ortaya çıkmasında genel itibariyle erkeklerin kadınlara nazaran daha fazla iş hayatına katılmalarının yanı sıra, erkeklerin ağır ve tehlikeli işlerde çalışabilme hususundaki avantajları rol oynamaktadır (Karakas, 2009).

İlk bakışta, zorunlu sigortalı sayısındaki artış ile isteğe bağlı sigortalı sayısındaki azalış arasında bir ilişki akla gelse de, bu yanıltıcıdır. Toplam 83.154.997 olan Türkiye nüfusunun 41.433.861'i kadındır (TUİK, 2020). Kadın nüfusunun büyük çoğunluğunun çalışmadığı ve ev kadını olarak hayatlarını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla çalışmayan bu büyük kitlenin sosyal güvenceye kavuşturulması için isteğe bağlı sigortalılık önemli bir fırsat sunabilir.

Buna rağmen, daha çok kadınlar tarafından tercih edilen isteğe bağlı sigortalılığın, ciddi bir azalma trendinde bulunması üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. 2019 yılındaki isteğe bağlı sigortalı sayısı 2007 yılındaki isteğe bağlı sigortalı sayısının yarısından daha azdır. Aradan geçen 12 yıllık süre zarfında toplam nüfustaki artışa rağmen, isteğe bağlı sigortalı sayısı dramatik bir düşüş göstermiştir. Böyle bir düşüşün konjonktürel dalgalanmaların ötesinde, yasal – kurumsal dayanaklarını eğilmek gerekir. Bu noktada yapılan yasal düzenlemelerle tabloda gözlenen eğilim arasındaki ilişki çarpıcıdır.

Düşüşün 2008 yılında başlaması, o yıl itibariyle yürürlüğe giren 5510 sayılı kanuna bakmayı gerekli kılmaktadır. 5510 sayılı kanun daha önce yürürlükte bulunan 506 sayılı, 5434 sayılı ve 1479 sayılı kanunların yerini almıştır. İsteğe bağlı sigortalılık için, halen 5510 sayılı kanunun çizdiği çerçeve esas alınmaktadır. İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için 506 sayılı SSK Kanunu'na göre en az 1080 gün, 5434 sayılı Kanun'a göre en az 3600 gün prim ödeme şartı aranmaktaydı. 1479 sayılı Bağkur Kanunu kapsamındaki isteğe bağlı sigortalılık için ise bir süre şartı yoktu (Aydemir, 2012: 281).

5510 sayılı kanunla İsteğe bağlılık tek statüye bağlanarak, bu kapsamda prim ödemek için önceden sigortalı olmak şartı kaldırılmıştır. 5510 sayılı kanunun, daha önceden sigortalı çalışmış olma şartını bütünüyle kaldırması, isteğe bağlı sigortalılık için kolaylaştırıcı bir adımdır. Fakat bu kolaylaştırıcı adıma rağmen, 5510 sayılı kanun genel itibariyle emeklilik şartlarını ağırlaştırıcı bir çerçeve getirmiştir.

Bir kadın, 1999 yılı 9. aydan önce işe girmiş veya 4a kapsamında isteğe bağlı sigortalı olmuş ise 3600 gün prim ödemiş ve 50 yaşına gelmişse emekliliğe hak kazanmaktaydı. Sonrasında

ilk defa 1999 yılı 9. Ay İle 2008 yılı 5. Ay arasında sigortalı olan kadın, en erken 58 yaşında ve 4500 prim günü bulunması durumunda emekliliğe kazanabilmekteydi. Son aşamada 5510 sayılı yasa ise, 2008 yılı 5. Aydan sonra sigortalı olan bir kadının emekli olabilmesi için 61 yaşında olması ve 5400 prim gün sayısını doldurması şartı getirilmiştir.

Üstelik düzenlemeler yaş ve gün sayısını arttırmaktan ibaret kalmamış, oranları değiştirmek suretiyle isteğe bağlı sigortalıların ödeyeceği prim miktarı da arttırılmıştır. 01.10.2008 tarihinden önce isteğe bağlı sigortalılar asgari ücretin %25'i oranında prim ödemekteyken, bu tarihten sonraki isteğe bağlı sigortalılar, %20'si uzun vadeli sigorta kollarına (Emeklilik primi) ve %12'si genel sağlık sigortası primi olmak üzere toplam asgari ücretin %32'si oranında prim ödeme yükümlülüğüyle yüz yüze kalmıştır. %7'lik bir prim artışıyla isteğe bağlı sigortalılara fazladan maddi külfet yüklenmiştir (Tezel, 2009).

Böylece, ev kadınının emekliliğini mümkün kılarak, onları sosyal güvenceye kavuşturacak alternatif bir yol olması gereken isteğe bağlı sigortalılığa her geçen gün teveccüh azalmaktadır. Bir yandan emeklilik için gerekli gün sayısı ve yaş şartı, diğer yandan ödenecek prim miktarı arttırılmıştır. Emeklilik için artık daha uzun süre, daha fazla prim ödenmesi gerekmektedir. 2007 yılında asgari ücretin % 25'i oranında prim ödeyen isteğe bağlı sigortalınının 5510 sayılı yasa kapsamında prim oranı asgari ücretin % 32'ye çıkarıldığı için, 2020 yılı 941,76 TL ödemek durumundadır. Yüksek prim, gelirden yoksun ev kadınının bu kapsamda sigortalı olabilmesi için de eşe bağımlı kılmaktadır (Günay, vd. 2014: 41). Kaldı ki bağımlılık meselesi bir tarafa bırakılsa dahi, örneğin eşi asgari ücrete tabi çalışan ev kadınlarının bu bedeli ödemesindeki zorluk aşikardır (Belverenli, 2016). Türkiye'deki iş piyasasında asgari ücretin yaygın şekilde uygulandığı dikkate alındığında talep edilen primin ödenmesindeki zorluk daha iyi takdir edilecektir. Haliyle her geçen gün isteğe bağlı sigortalı sayısında azalma görülmektedir (Tablo1).

Halbuki isteğe bağlı sigortalılık, ev kadınlarının çoğu zaman ufak tasarruflar yaparak uzun vadede ortaya çıkabilecek sosyal risklere karşı bir nebze olsun korunabilmelerini, sosyal güvenceye kavuşturulmasını mümkün kılan bir alternatiftir (Belverenli, 2017: 192). Fakat görünen o ki, bu alternatif, etkinliğini önemli derecede yitirmiş durumdadır.

Sonuç

Toplumsal cinsiyetin belirleyici bir faktör olduğu Türkiye'de kültürel kodlar kadının yerinin ev olduğu şeklindeki kabul halâ etkisini korumaktadır. İşlevsel bir boyutu olan ailenin, çocuklarına

yüklediği anlam bu yönde devşirilmektedir (Giddens, 2000, 98-100; Arslantürk ve Amman, 2014, 300-317, 416). Geleneksel formda varlığını sürdüren kadın, bu durumda erkek tarafından sosyal güvencesi sağlandığı sürece memnuniyetsizlik göstermemektedir, ancak herhangi bir çatışma durumunda ve boşanmaya varan neticeler geliştiğinde, kadının sosyal güvenceden mahrum kalmasıyla bir mağduriyetin yaşanacağı aşikardır. Kadını daha güçlü kılacak ve sosyal risklere karşı ona güvence sağlayacak sigortalılık ve emeklilik üzerinde ciddiyle durulması gereken bir husustur.

İsteğe bağlı sigortalılık, gerek bir süre çalıştıktan sonra işsiz kalan gerekse çalışma imkânı bulamayanlardan kendi istekleri ile uzun vadeli sigorta primleri yatırarak emekli olmalarını sağlayan bir sigortalılıktır. Türkiye’de 2008 yılından itibaren, isteğe bağlı sigortalı sayısında belirgin bir düşüş eğilimi gözlenmektedir. Esasen, isteğe bağlı sigortalılık kapsamına giren nüfustaki artış dikkate alındığında isteğe bağlı sigortalı sayısında periyodik azalma değil yerine artış olması beklenirdi.

Düşüşün 2008 yılında başlaması, o yıl itibariyle yürürlüğe giren 5510 sayılı kanuna getirilen düzenlemelere bakmayı gerekli kılmaktadır. 5510 sayılı kanun, emeklilik koşullarını gün, yaş ve prim itibariyle ağırlaştıran bir çerçeve taşımaktadır. Emeklilik için gün sayısının arttırılması prim ödeme süresini, yaş düzenlemesi emeklilik için bekleme süresini, prim oranındaki artış ise daha fazla miktarda prim ödenmesini gerektirmektedir.

Zaten çalışmama ön koşulunu içerdiği ve bu itibarla gelir noktasında çoğu zaman dezavantajlı konumda bulunanları ilgilendirdiği hatırlanırsa, bahsi geçen koşulların isteğe bağlı sigortalılığa yönelimi düşürmesi doğaldır. Güncel rakamlar esas alındığında, uzun bir sigortalılık süresi boyunca aylık yaklaşık bin TL prim ödemek zorunda olacak kadının bu yükün altından tek başına kalkmasındaki zorluk açıktır. Dahası, Türkiye’de asgari ücretle çalışmanın yaygınlığı dikkate alındığında, kocası çalışan kadının dahi, bunu nasıl karşılayacağı muammadır.

İsteğe bağlı sigortalılık ev kadınları için emekliliğe giden yegane yol olarak görülmektedir. İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kadının önünde en önemli engel de prim ücretlerinin çok yüksek olmasıdır. Artan primin isteğe bağlı sigortalılık üzerindeki etkisi düşen sigortalılık sayısıyla sabittir. Bir yandan ödenecek primin diğer yandan gün sayısının arttırılması, hedef kitlenin bu emeklilik türünden yararlanabilme imkanlarını iyice daraltmaktadır. Tablonun dikkate alınarak adım atılması gündeme alınmalıdır. Hiç değilse ekonomik durumu zayıf olanlar için daha avantajlı koşullar sunulması gibi alternatifler düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, H. (1999). Dünyada Sosyal Güvenlik Reform Alternatif Reform Arayışları. *DEÜ Dergisi*, 134 (2). 197-214
- Alceylan, Çetin (2007). Sosyal Güvenlik Açıkları ve Dünden Bugüne Sosyal Güvenlik Sistemimiz. *Bütçe Dünyası*, 2 (26): 70-85.
- Arslantürk, Z. (2016). *Uygulamalı Sosyal Araştırma Metot ve Teknikleri*, İstanbul: Çamlıca Yay.
- Arslantürk, Z. ve Amman, T. (2014). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları
- Aydemir, C. ve Adıgüzel, A. (2012). İsteğe Bağlı Sigortalıların Son Durumu. *Mali Çözüm Dergisi*, 110., 279-287
- Aydın, U. (1999). *Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Sosyal Sigortalar*, Yayın No: 1117, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayhan, A. (2018), Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Sosyal Güvenlik İlkeleri, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2 (1), 41-55.
- Ayhan, A. (1999). 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'na Göre İsteğe Bağlı Sigortalılık Meselesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3. 161-166
- Belverenli, D. (2016). *5510 Sayılı Kanun Kapsamında İsteğe Bağlı Sigortalılık*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bornstein, Laura C. (2009). Homemakers and Social Security: Giving Credits Where Credits are Due. *Wisconsin Journal of Law, Gender and Society*, 24, 255-275
- Bostancı, Y. (2004). *Sosyal Güvenlik Hukukunda İsteğe Bağlı Sigortalılık*. İstanbul: Kazancı Yayınları.
- Diamond, Peter A. and Peter R. Orszag (2005), "Saving Social Security", *Journal of Economic Perspective*, 19 (2): 11 – 32.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Günay, G; Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri . *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 153 (153).157-171.
- Gunay, G; Aydın Boylu, A; Bener, O . (2014). Ev Kadınlarının Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Görüşleri . *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi* , 4 (1) , 35-58
- Harrington Meyer, M. (1996). Making Claims as Workers or Wives: The Distribution of Social Security Benefits. *American Sociological Review*, 61, 449-465

- Naktiyok, Atılhan ve Ömer F. İşcan (2003), “İşgörenlerin Evden Çalışmaya İlişkin Tutumları: Bireysel Özellikler ve İş Sürükleyicileri Açısından Bir Uygulama”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* 3(6): 53-72.
- Tezel, A. ve Kurt, R. (2009). *Sosyal Güvenlik Reformu*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Tuncay, A. C. (2005). Türk Emeklilik Sisteminde Reform Projesinin Değerlendirilmesi. *Çimento İşveren Dergisi*, 19 (2), 4-17
- Tuncay, A. Can (2010). *5510 Sayılı Kanun Açısından Uzun vadeli Sigorta Kolları, Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi Değerlendirmeler*, KHÜ- İstanbul: İstanbul Barosu Semineri Yayını.
- Tunçer, P. (2015). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Tunçomağ, K. (1988). *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü (1972), *Resmi Gazete*, (22.6.1972). Sayı: 14223.
- 5510 Sayılı Kanun Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2020),
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf> Erişim Tarihi: 13.09.2020
- 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu (1945)
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/siirt/genel_tanitim Erişim Tarihi: 09.09.2020
- 4772 sayılı Kanun, Resmi Gazete, 07.07.1945, sayı: 6051 <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/6051.pdf>
Erişim Tarihi: 11.09.2020
- Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 01.08.1961, C. 6, 94. Birleşim.
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c006/tm_00006094.pdf Erişim Tarihi: 09.09.2020
- Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Nüfusu
<http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=DJZCfc3JmylKd6vR6c1x7XfvT91JFhf3Gsv2y7XqYjyvMn75Ry4D!1304080497> Erişim Tarihi: 12.09.2020